QUO VADIS

23.02.2009

Ekonomska scena Crne Gore je od devedesetih godina pa na ovamo uvijek bila turbulentna,ali se ne moÅ¾e reci da su takvo stanje izazivali "dobri ekonomski vjetrovi".

Sa uvodenjem cvrste valute(DEM,a kasnije EUR) drÅ¾ava se svjesno odrekla znacajnog dijela monetarne odgovornosti zarad valutne stabilnosti.Poslije inflatornih devedesetih prosjecnom privredniku i obicnom gradaninu je godio osjecaj "cvrsto oslonca"u snaÅ¾noj evropskoj valuti.Bio je to,naravno,samo privid,koji cemo skupo platiti u kriznim vremenima koja su evo tu.Nikada valuta nije mogla donijeti cvrst oslonac nekoj ekonomiji.To je mogla samo snaÅ¾na privreda u uredenom ekonomskom sistemu.

Dobrovoljno odricanje poluga monetarne vlast(najznacajnija je funkcija primarne emisije)moÅ¾da je u prelaznom periodu i imalo smisla,ali samo pod uslovom da taj period razumno kratko traje.Znatno ranije pristupanje EU ili uvodenje vlastite valute u uslovima znatno efikasnije tranzicije i kakve-takve stabilizacije realnog ekonomskog sektora,bile su,na Å¾alost,nedostignute alternative tajkunskoj kleptokratiji,kakva je vec godinama na sceni.U uslovima snaÅ¾ne recesije primarna emisija CB-a je nezaobilazan mehanizam sa ciljem ocuvanja budÅ¾etskog balansa sa jedne i generisanje traÅ¾nje na trÅ¾ištu sa druge strane.Uostalom kontrolisana inflacija je pored stroge kontrole finansijkih tokova vjerovatno najfunkcionalniji metod koji ce svjetski centri moci koristiti u prevladavanju krize.

Konstantan rast spoljnotrgovinskog deficita je uzrocno-posljedicno generisao dva kljucna problema: neodrÅ¾ivost platnog sistema na duÅ¾i period bez pretjeranog

inostranog kreditnog inputa sa jedne i potkopavanje domaceg nejakog proizvodnog sektora sa druge strane.Ipak,netko je tu silno profitirao - naravno,uvoznicki lobi.

Na krilima sprege ovog i politickog lobija,zadesio nas je made in Montenegro "ekonomski cunami" u obliku privatizacije drÅ¾avnih preduzeca.Crnogorska privatizacija je par ekselans paradigma u kojoj se nevješt domacin(citaj vlada) trudio da se što prije riješi za male pare profitabilnih preduzeca(na pr.Nikš.pivara),a da neke firme,kao što je na pr."JuÅ¾ni Jadran" u H.Novom ili PKB proda bud zašto.Tadašnje insistiranje vladinih "eksperata" na cjelovitoj prodaji trgovinskih firmi je primjer nestrucnog i štetnog pristupa,koji je imao za posljedicu ogromno obezvredivanje drÅ¾avne imovine.Daleko bi nas odvelo nabrajanje "uspješnih"privatizacija cije kolateralne posljedice su danas ulicne demonstracije i štrajkovi.

Eklatantan primjer propagiranja laÅ¾nih tj.fiktivnih
vrijednosti su naše berze.Dakako,ni Wall Street nije imun na berzanska
mešetarenja i špekulacije,ali domaci kartel je šampionski špekulant pred kojim
nikakvo naduvavanje dionica polumrtvih firmi nije nedostiÅ¾no.Tajkuno-partijski
lobi(kartel) se toliko uÅ¾ivio u kreiranje berzanske scenografije,da su njegovi
protagonisti i sami povjerovali u montenegrinski ekonomski perpetum mobile.U
odmakloj fazi pregrejavanja berzanskog "lonca"više skoro da i nije
bilo vaÅ¾no da li neko preduzece uopšte postoji,a kamoli kako posluje.VaÅ¾no je
bilo da neki clan kartela stoji iza nepostojece vrijednosti njegovih dionica,pa
da brojni novopeceni japiji pohrle u kupovinu na krilima hipotekarnih pozajmica
i kredita.Tada je vještim reziserima ,naravno, bio trenutak za prodaju dionica
s mukom stecenih u

epohalnoj vaucerskoj kampanji.

Još u propedeutici politicke ekonomije poznat je aksiom o
zakonomjernosti kretanja investicijskog kapitala iz sektora sa manjom u sektor
sa vecom profitnom stopom.

Nije li ovom tipican primjer gradevinski bum na našim prostorima.Na
talasu ad hoc potraÅ¾nje,koja je novopecenim gradevinskim investitorima stvorila
iluziju o nespornom kontinuitetu potraÅ¾nje u sektoru prometa nekretnina,mnogi
su krenuli u investcijsku odiseju, koja se završila bankrotom.Naravn,bez
svesrdne pomoci drÅ¾ave i megalomanskih apetita bankara,to ne bi bilo
tako.Nesredena i nedostajuca legislativa u urbanistickom sektoru (mnogi GUP-ovi
i DUP-ovi nisu bili usvojeni) i manje više

neefikasan i korumpiran inspekcijski aparat pogodovali su
narastanju gradevinskog haosa i sivog prometa u izgradnji i prometa
nekretnina.Nesporno su neki subjekti

ostvarlili extra profit,a drÅ¾ava ostala uskracena za
fiskalna sredstva u ovom sektoru.

Optimizam banaka je pocivao na hipotekarnim garancijama uz zanemarivanje

skromnih bilansi uspjeha svojih komitenata.Glad za brzim profitom je zajednicka motivacija investitorima i bankarima.Ali ut sementem feceris,ita metes.* Banke sada sve više "šaraju"svoju naduvanu aktivu teško naplativim plasmanima i,naravno,nisu u mogucnosti da kreditno podrÅ¾e odrÅ¾ive ekonomske subjekte.Dramatican pad depozita dodatno im "veÅ¾e ruke",a sve to Vlada zacudeno posmatra.Ali molim vas,zašto bismo krivili vladu i ministre.Pa oni su odavno"shvatili" da ce trÅ¾ište samo od sebe sve

riješiti.To isto domace trÅ¾ište je proizvodilo brojne monopole i tenderske igrice na krilima javne potrošnje,pa što ne bi i sada zaustavilo uveliko pristiglu krizu.Samo prije par mjeseci kompetentni eksperti u Vladi i oko Vlade su leÅ¾erno komentarisali vec svjetske razmjere krize sa stavom da CG nece imati ozbiljnije posljedice.

Potpuno sam siguran da je to bilo njihovo iskreno "strucno" mišljenje kao posljedica njihove nekompetentnosti.A što se drugo i moglo ocekivati od ljudi koji od radnog iskustva imaju samo birokratski staÅ¾.

I šta sada?Nije trenutak za predizborne parole i prazna obecanja.Vrijeme je za energicne i hitne mjere.Evo nekih najznacajnijih:

- formiranje savjeta nezavisnih ekonomskih eksperata na nivou Vlade,

- hitno zaduÅ¾ivanje drÅ¾ave kod inostranih finansijskih subjekata u cilju spašavanja likvidnosti u privredi,odrÅ¾avanja traÅ¾nje i uravnoteÅ¾enja budÅ¾eta,

- rebalans budÅ¾eta,

- uvesti sve vidove štednje u sektoru javne potrošnje,

- pomoci bankama u reprogramu kredita privredi i fizickim licima,

- stimulisati privrednike za uzdrÅ¾avanje od otpuštanja radnika,

- izraditi program zaštite ugroÅ¾enih socijalnih grupa,

- sprovoditi rigidnu kontrolu naplate poreza i sprecavanja sive ekonomije,

- pojacati kontrolu svih finansijskih tokova.

I na kraju mogli bi smo poruciti vladinim ekspertima: Tantum possumus quantum scimus.*

* Kako seješ tako ceš i poÅ¾njeti.

* Toliko moÅ¾emo koliko znamo.

Mišo BaÅ¾dar

Autor je po obrazovanju magistar filozofije znanosti i diplomirani ekonomist.Clan je Glavnog odbora PZP.

Heceg Novi,24.02.2009.